

Organická chemie (KATA)

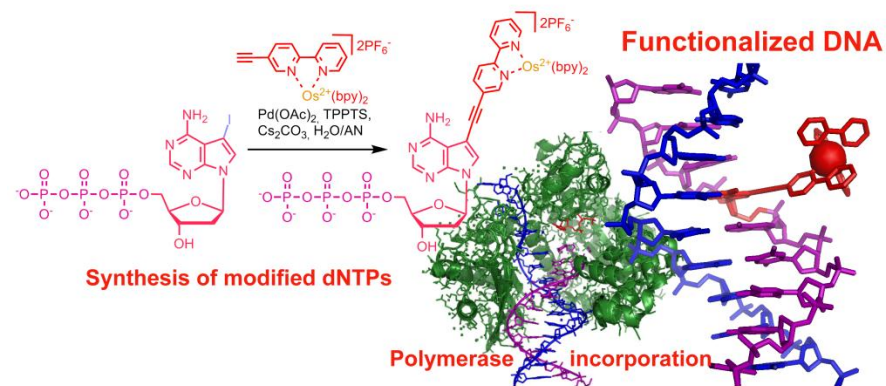
Doc. Ing. Michal HOCEK, CSc. DSc.
Ústav organické chemie a biochemie AVČR, v.v.i.
Flemingovo nám. 2,
CZ-16610 Praha 6
e-mail: hocek@uochb.cas.cz
<http://www.uochb.cas.cz/hocekgroup>

Katedra organické a jaderné chemie PŘF UK

Hocek group

Bioorganic & Medicinal Chemistry of Nucleic Acids
Joint laboratory of IOCB and Charles University

Organická chemie (KATA)

Zimní semestr 2/2 Z

Letní semestr 2/2 Z, Zk

Zápočet – 80% účast na seminářích
2 zápočtové písemky (uprostřed a na konci semestru) >50%

Zkouška písemná - >50% (50-65 dobře, 65-80 velmi dobře, 80-100 výborně)
ústní zkouška na vyžádání pouze při písemce > 50%

<http://www.uochb.cas.cz/hocekgroup/teaching.html>

Literatura:

J. McMurry: Organická chemie, nakladatelství VUITIUM, 2007
(překlad anglického originálu J. McMurry: Organic chemistry, 6th Edition, 2004, Brooks/Cole)

OCH-I – zimní semestr

1. Úvod, vymezení oboru, názvosloví organických sloučenin
2. Obecná chemie uhlíku a vodíku, orbitaly, hybridizace, vazby
3. Alkany a cykloalkany, struktura a reaktivita
4. Stereochemie a konformační analýza
5. Alkeny, struktura, reaktivita a syntézy. Adiční reakce
6. Alkyny, struktura, reaktivita a syntézy
7. Halogenderiváty, struktura, reaktivita a syntézy
8. Nukleofilní substituce a eliminace
9. Areny a aromaticita, struktura, reaktivita a syntézy
10. Elektrofilní aromatická substituce
11. Alkoholy a fenoly, struktura, reaktivita a syntézy
12. Ethers, epoxidy, thioly a sulfidy, struktura, reaktivita a syntézy

OCH-II – letní semestr

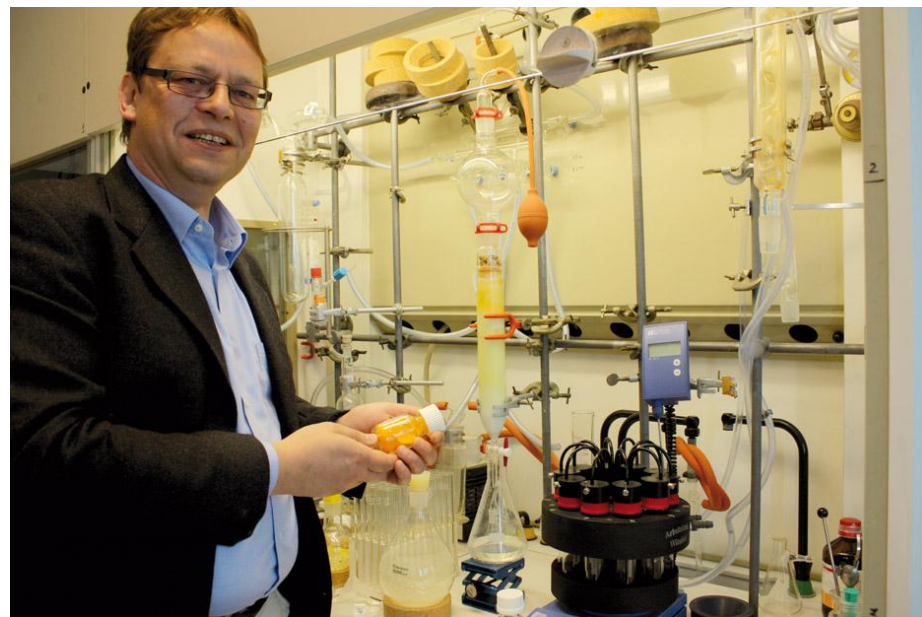
13. Aminy, struktura, reaktivita a syntézy
14. Aldehydy a ketony, struktura, reaktivita a syntézy
15. Karboxylové kyseliny a jejich funkční deriváty, struktura, reaktivita a syntézy
16. Substituční reakce v α -poloze karbonylové skupiny. Oxidace a redukce
17. Aldolizace karbonylových sloučenin a příbuzné reakce
18. Pericyklické reakce a přesmyky
19. Sacharidy
20. Aminokyseliny, peptidy a proteiny
21. Heterocyklická chemie
22. Nukleové kyseliny
23. Lipidy a ostatní třídy přírodních látek
24. Polymerizace a polymery

Analytická laboratoř

Laboratoř organické chemie

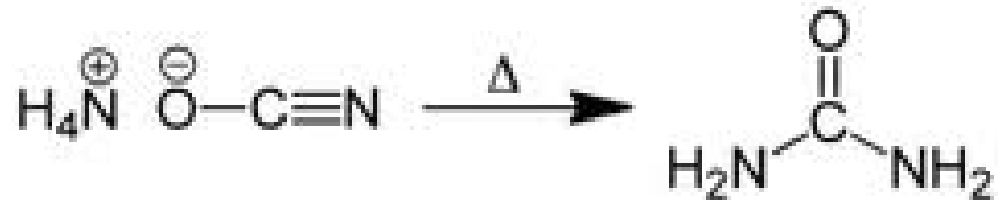

Co je organická chemie?

Uhlík (C), vodík (H), kyslík (O), dusík (N) a v menší míře síra (S), fosfor (P) a další prvky

Organická chemie je chemie uhlíkatých sloučenin

První transformaci anorganické sloučeniny na organickou: přesmyk kyanatu ammoného na močovinu (Wöhler 1828)

Hnojiva a pesticidy

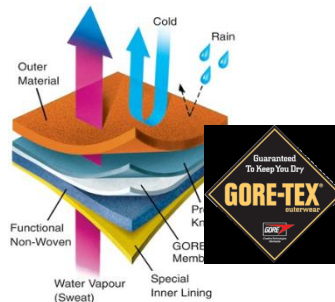
Plasty

Kosmetika

Nové materiály

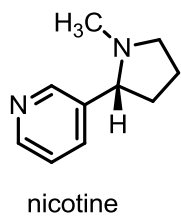
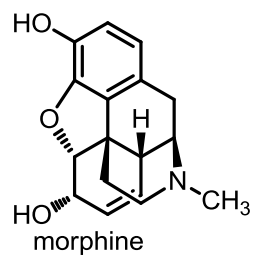
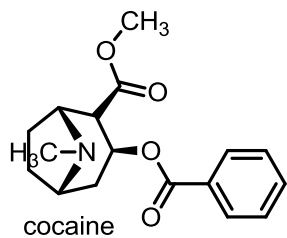

Léčiva

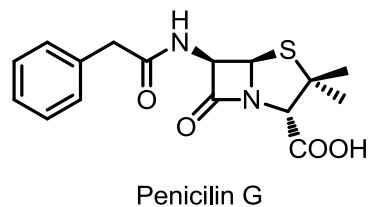
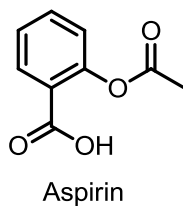
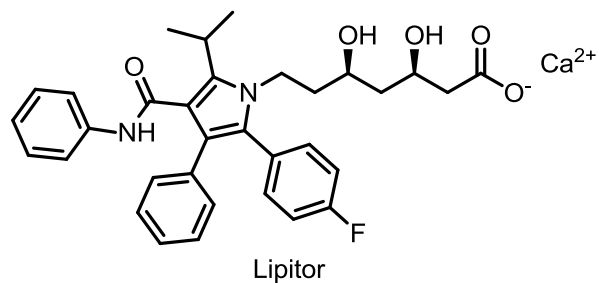
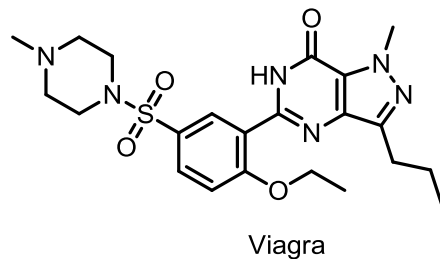

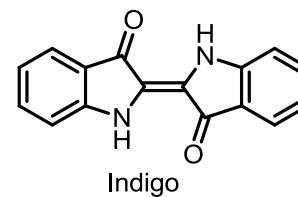
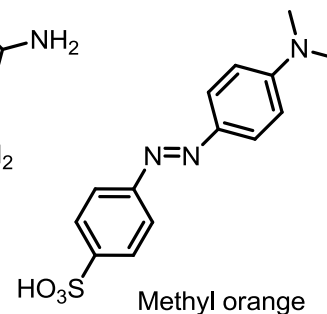
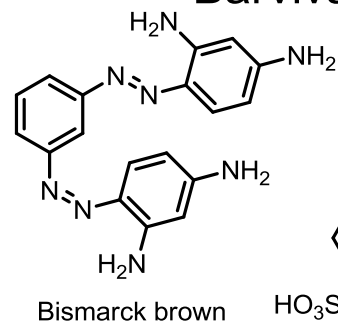
Přírodní alkaloidy

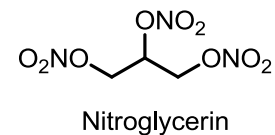
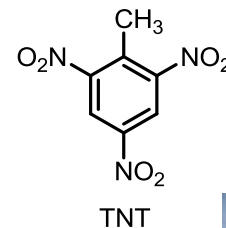
Umělá léčiva

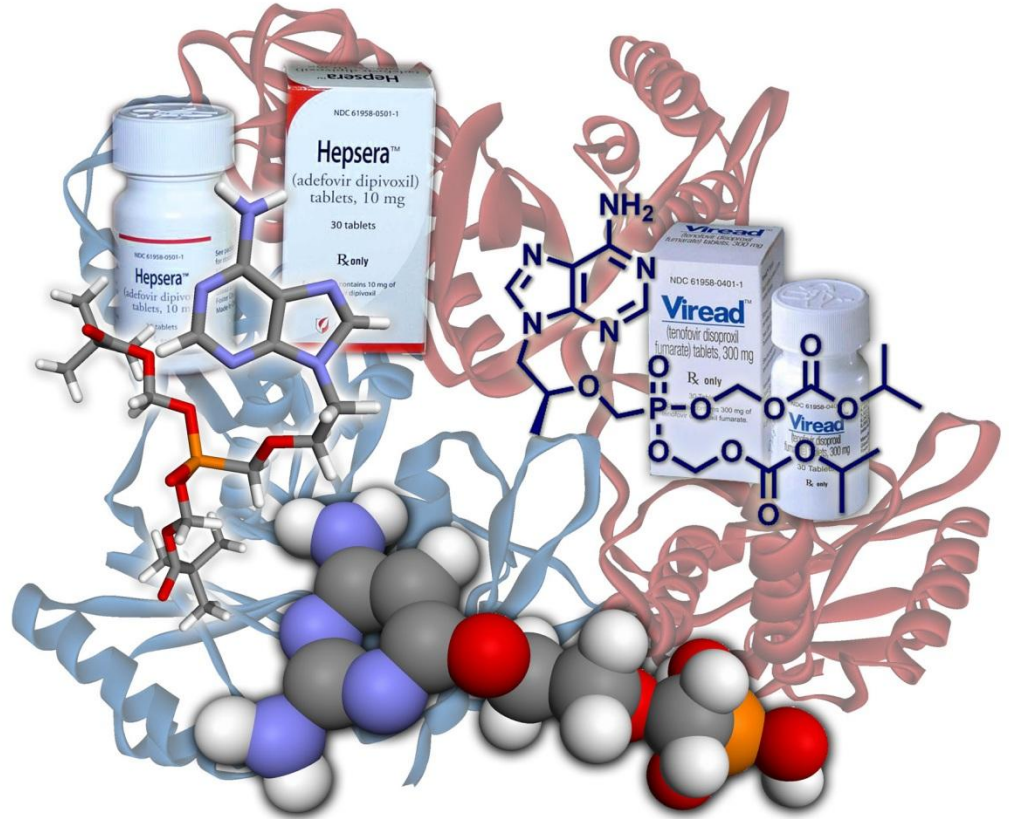

Barviva

Výbušniny

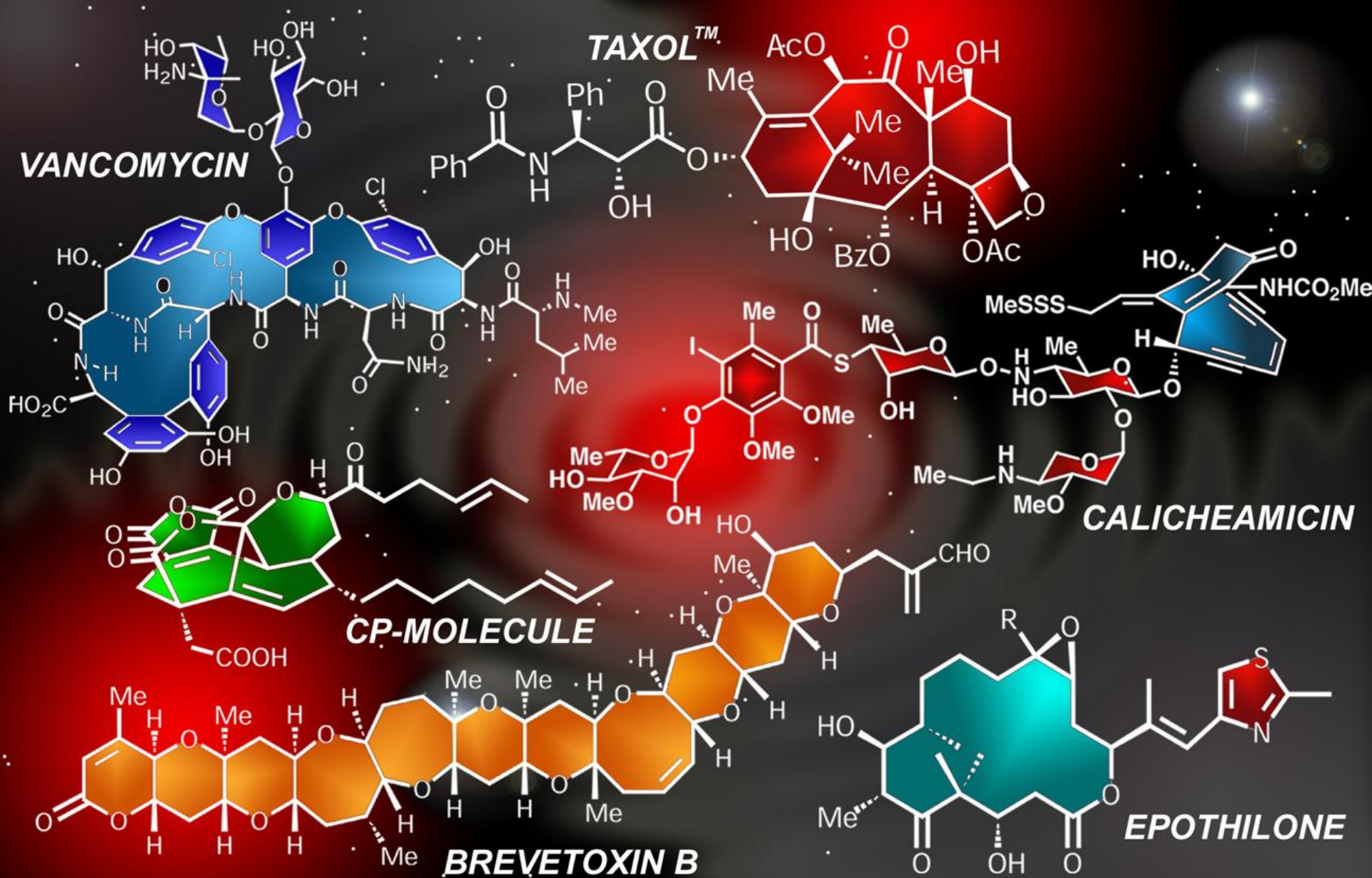
Prof. RNDr. Antonín Holý, DrSc., Dr.h.c.

Totální syntézy přírodních látek

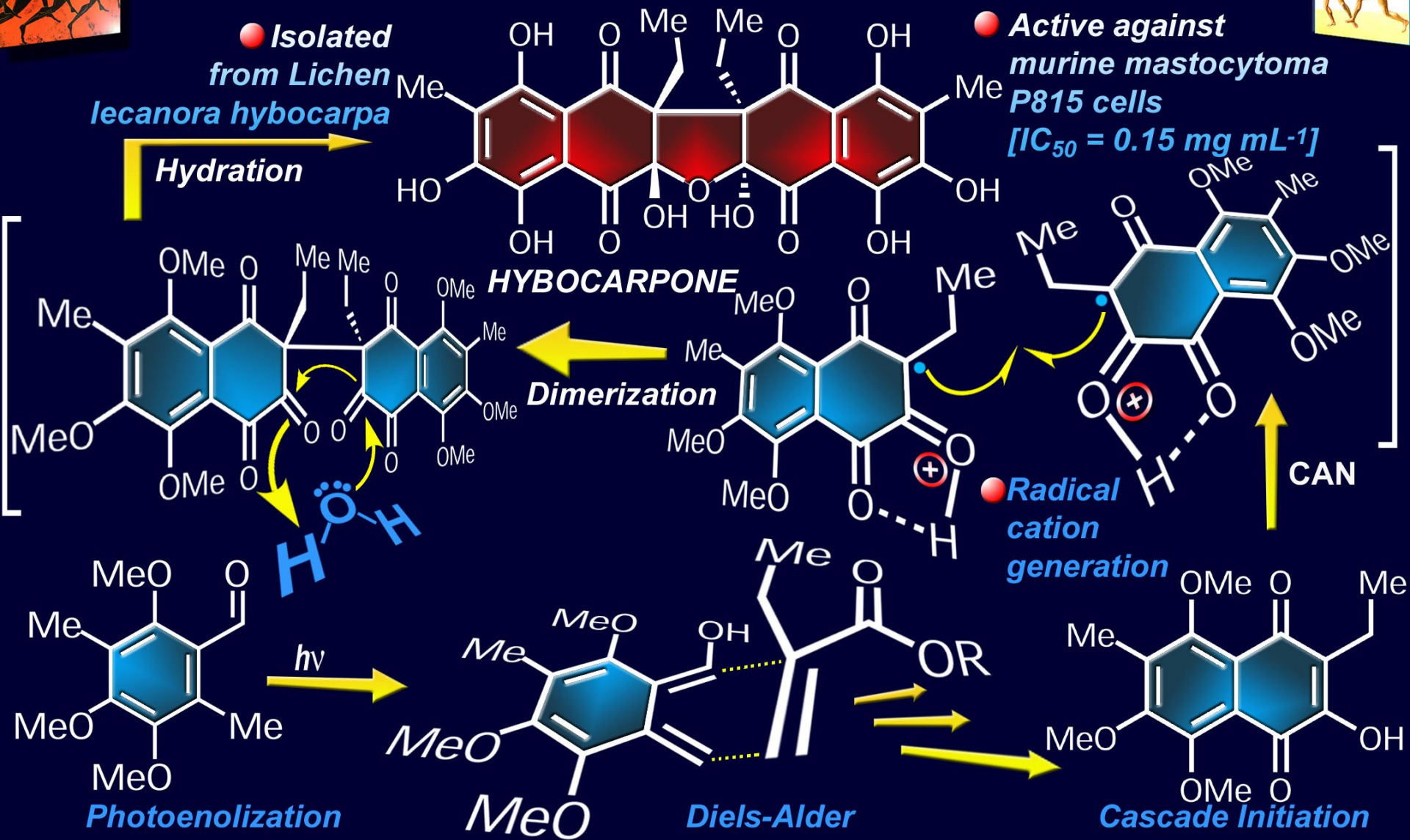

TOTAL SYNTHESIS OF HYBOCARPONE [2001]

● Isolated from Lichen *Iecanora hybocarpa*

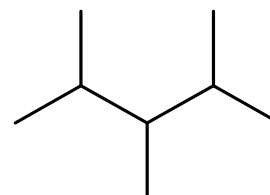
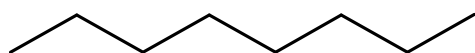
● Active against murine mastocytoma P815 cells
[IC₅₀ = 0.15 mg mL⁻¹]

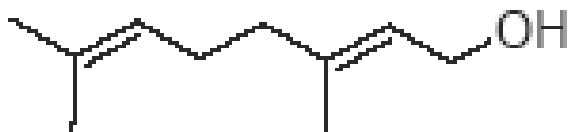
Klasifikace organických sloučenin podle struktury

Acyklické sloučeniny

Acyklický znamená necyklický. Acyklické sloučeniny obsahují řetězce uhlíků, ale ne kruhy. Řetězce mohou být nerozvětvené a rozvětvené.

Acyklické sloučeniny nacházející se v přírodě

geraniol

(růžový olej)

t.v. 229-230°C

používá se ve voňavkářství

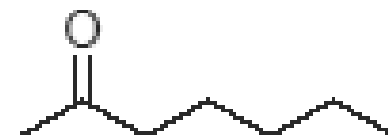

heptan

(nafta)

t.v. 98.4°C

uhlovodík který je součástí benzínu a používá se jako standard pro určování oktanového čísla

2-heptanon

(hřebíčkový olej)

t.v. 151.5°C

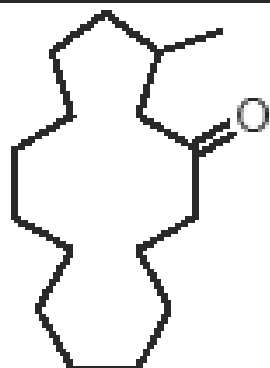
bezbarvá kapalina s ovocnou vůní, je částečně odpovědná za aroma rokfóru

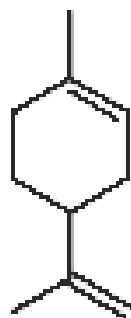
Karbocyklické sloučeniny

Karbocyklické sloučeniny obsahují nejméně jeden kruh složený z atomů uhlíku. Nejmenší karbocyklická sloučenina má tříčlenný kruh a nazývá se cyklopropan.

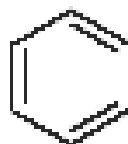
Karbocyklické sloučeniny nacházející se v přírodě

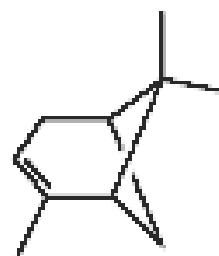
Muskon (pižmo)
t.t. 327-330 °C
používá se ve
voňavkářství

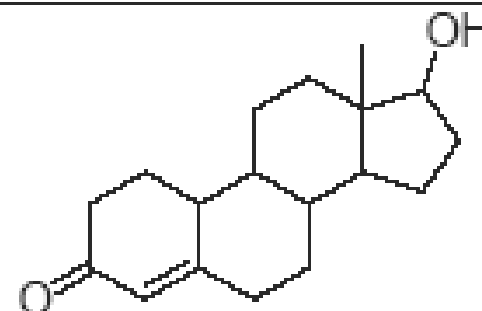
limonen
(citronový olej)
t.v. 178 °C

benzen
(nafta)
t.t. 5 °C,
t.v. 80 °C

α -pinen
(terpentýn)
t.v. 156.2 °C

testosteron
(pohlavní orgány)
t.t. 155°C
samčí pohlavní hormon

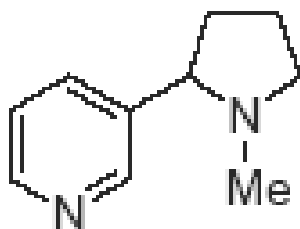
Heterocyklické sloučeniny

Heterocyklické sloučeniny tvoří třetí a největší skupinu organických látek.

V heterocyklických sloučeninách musí být přinejmenším jeden neuhlíkový atom (tzv. heteroatom) přítomný v kruhu.

Heterocyklické sloučeniny nacházející se v přírodě

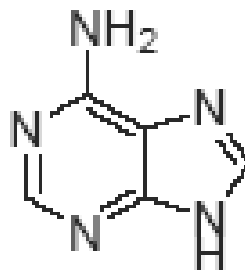
---

nikotin

t.v. 246°C

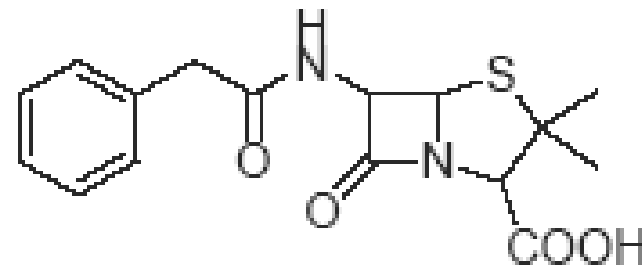
nachází se v tabáku

adenin

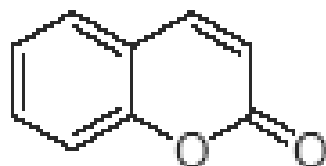
t.t. 360-365°C (rozklad)

jedna ze čtyř
heterocyklických bází DNA

penicilin G

amorfní tuhá látka
antibiotikum

kumarin

t.t. 71°C

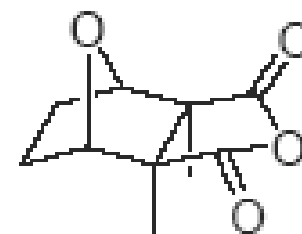
nachází se v travách a má
vůni čerstvě posečeného sena

α-terthienyl

t.t. 92-93°C

nachází se v některých
odrůdách měsíčků

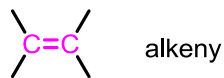
kantaridin

t.t. 218°C

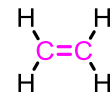
aktivní součást tzv. „španělských
mušek“

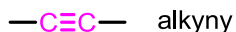
Funkční skupiny – funkční deriváty

alkeny

ethen (ethylen)

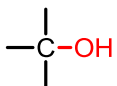

alkyny

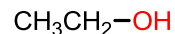

ethyn (acetylen)

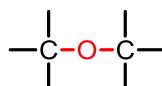
C-O

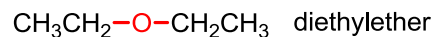
alkoholy

ethanol

ethery

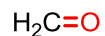

diethylether

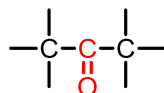
C=O

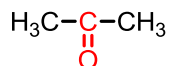
aldehydy

methanal (formaldehyd)

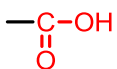
ketony

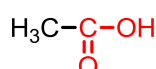
propan-2-on (aceton)

C-O

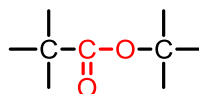
C=O

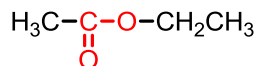
karboxylové
kyseliny

kyselina octová

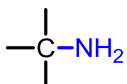

estery

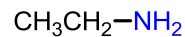

ethyl acetát

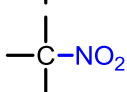
C-N

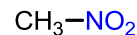
aminy

ethylamin

nitro látky

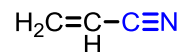

nitromethan

C≡N

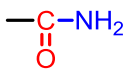
nitrily

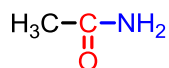
akrylonitril

C=O

C-N

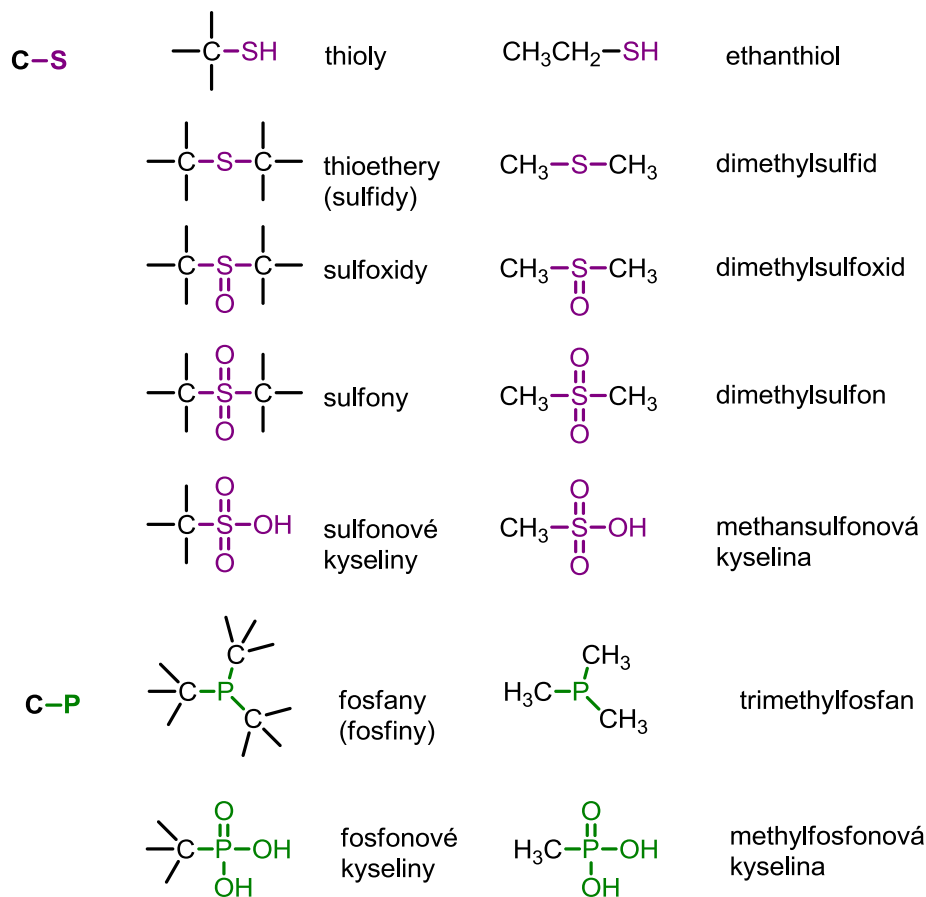
amidy

acetamid

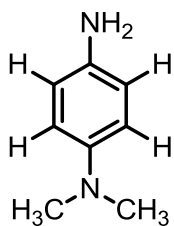
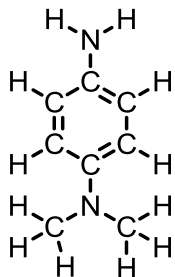
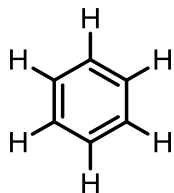
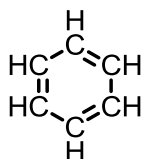
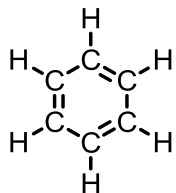
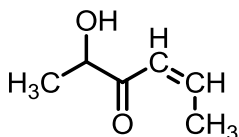
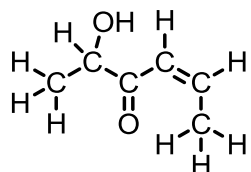
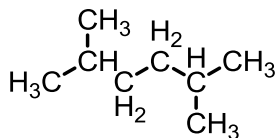
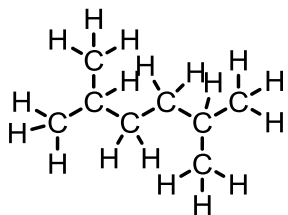

Funkční skupiny – funkční deriváty

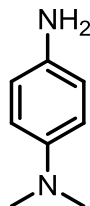
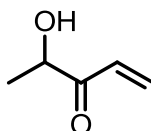
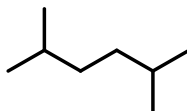

Kreslení organických strukturních vzorců

Kekulého vzorec

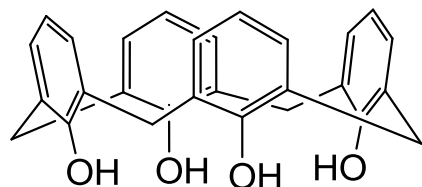
čárový vzorec

1. Atomy uhlíku obvykle nevypisujeme (každé křížení čar a konec každé čáry atom uhlíku). Chceme-li přítomnost uhlíku zvýraznit, můžeme ho vyznačit.
2. Atomy vodíku připojené k uhlíku obvykle nevypisujeme (C má 4 valence, tak si domýšlíme na každém správný počet H)
3. Jiné atomy než C a H vždy vypisujeme a vždy vypisujeme H vázané na jiné atomy než C

Principy názvosloví organických sloučenin

- systematické IUPAC
- triviální (močovina, acetylen...)
- semitriviální – kombinace triviálního a systematického

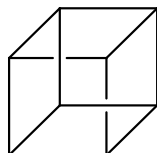

triviální

calix[4]aren

systematický

pentacyklo[19,3.1.1^{3,7}.1^{9,13}.1^{15,19}]oktakosa-1(25),3,5,7(28),9,11,13(27),15,17,19(26),21,23-dodekaen-25,26,27,28-tetraol

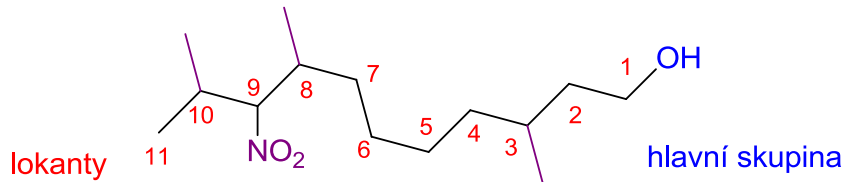
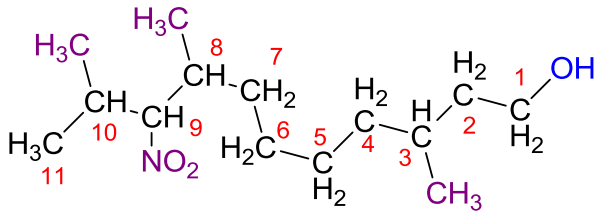
kuban

pentacyklo[4.2.0.0^{2,5}.0^{3,8}.0^{4,7}]oktan

Systematické názvosloví

kmen – nejdelší uhlíkatý řetězec

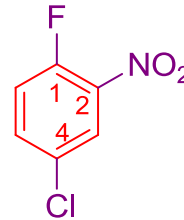

substituenty

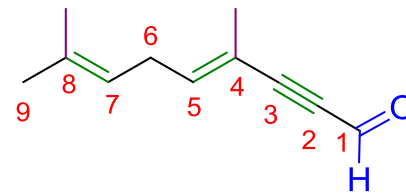
násobící předpony (di-, tri-, tetra-, penta-, hexa-, hepta-, atd.)

3,8,10-trimethyl-9-nitroundekan-1-ol

číslování – co nejnižší čísla lokantů

4-chlor-1-fluor-2-nitrobenzen

E-4,8-dimethyl-nona-4,7-dien-2-yn-1-al

Charakteristické skupiny v substitučním názvosloví podle klesajícího pořadí nadřazenosti pro volbu hlavní skupiny

Charakteristické skupiny	Vzorec	Předpona	Přípona
Kationty	(+)	-onio-	-onium -ium
Karboxylové kyseliny	-COOH -(C)OOH	karboxy-	-karboxylová kyselina -ová kyselina
Sulfonové kyseliny	-SO ₂ -OH -SO ₃ H	sulfo-	-sulfonová kyselina
Anhydridy	-CO-O-CO- -(C)O-O-(C)O-		-karboxanhydrid -anhydrid (anhydrid ...ové kyseliny)
Soli	-COO ⁻ M ⁺ -(C)OO ⁻ M ⁺		(kation)-...-karboxylát (kation)-...-oát (kation)-...-át
Estery	-COOR -(C)OOR	R-oxykarbonyl-	R-...-karboxylát R-...-oát (R-ester ...-ové kyseliny)
Halogenidy kyselin	-CO-X -(C)O-X	halogenkarbonyl	-karbonylhalogenid -oylhalogenid (halogenid ...-ové kyseliny)
Amidy	-CO-NH ₂ -(C)O-NH ₂	karbamoyl-	-karboxamid -amid (amid ...-ové kyseliny)
Nitrily	-C≡N -(C)≡N	kyan-	-karbonyl -nitril, -onitril
Aldehydy	-CHO -(C)HO	formyl- oxo-	-karbaldehyd -al
Ketony	>(C)=O	oxo-	-on
Alkoholy	-OH	hydroxy-	-ol
Fenoly	-OH	hydroxy-	-ol
Thioly	-SH	sulfanyl-	-thiol
Aminy	-NH ₂	amino-	-amin
Etery	-OR	R-oxy-	
Sulfidy	-SR	R-sulfanyl-	
Halogensloučeniny	-X	halogen-	
Nitrosoučeniny	-NO ₂	nitro-	